

10. Системи управління безпекою харчових продуктів. Вимоги до будь-яких організацій харчового ланцюга. ДСТУ ISO 22000 : 2007. – К.: Держспоживстандарт України, 2007. – 30 с.

УДК 332.122

С.А. МАЗУР

Рада по вивченню продуктивних сил України НАН України

ЗНАЧЕННЯ ЕКОНОМІЧНОГО РЕГІОНУ В ПРОСТОРОВОМУ УПОРЯДКУВАННІ НАЦІОНАЛЬНОЇ ЕКОНОМІКИ

Сучасні процеси регіоналізації суспільного розвитку та поглиблення процесу поділу праці об'єктивно передбачають визначення сутності поняття *регіон* як економічної категорії. Ця оцінка вкрай необхідна фахівцям, науковцям та працівникам сфери управління для вирішення принципово важливих питань, пов'язаних з виявленням цілей і завдань регіонального розвитку та розвитку наукової регіоналістики. Без з'ясування сутності поняття регіону неможливо говорити про регіоналістику як науку і регіоналізм як напрям економічного розвитку.

Вивченню зазначеної тематики присвячені численні публікації відомих науковців, зокрема О.М. Алімова, Б.М. Данилишина, С.І. Дорогунцова, С.І. Бандура, В.М. Гейця, Т.А. Заяць, В.І. Пили, А.С. Лисецького, Л.Г. Чернюк, Я.Б. Олійника, М.І. Чумаченка, М.І. Фащевського та інших. Їх розробки є ґрунтовними, проте проблема має досить об'ємний характер, тому потребує додаткових як окремих, так і фундаментальних комплексних досліджень.

Метою статті є теоретичне узагальнення розвитку понятійних значень регіону, обґрунтування напрямів і векторів розвитку сучасних регіональних економічних систем та визначення основних тенденцій регіоналізації суспільного розвитку.

В історичному плані слід зазначити, що перші регіональні концепції виникли в рамках географічної науки, в якій були започатковані спроби обґрунтування особливостей розміщення тих чи інших видів економічної діяльності. Поява цих концепцій супроводжувалася дискусіями про співвідношення понять *регіон* і *район*, що сприймалися спочатку як економічні. В подальшому регіональні ідеї А. Льоша ("Просторовий порядок економіки"), І. Ізарда ("Методи регіонального аналізу"), П. Хаггета ("Просторовий аналіз в економічній географії") та інших дослідників аргументовано формувалися навколо поняття *регіон*.

Розвиток сучасної регіоналістики ґрунтується переважно на понятті *регіон* з триєдиним напрямом дослідження: а) як складна соціально-економічна система, що має свої об'єкти вивчення і поле їх розташування; б) як економічно-правова ланка національно-господарського комплексу України і глобальної економіки; в) як модель розвитку окремої економічної системи на

основі наявних у ньому природних, матеріальних, фінансових та трудових ресурсів.

При цьому в первинному розумінні, як і раніше, використання терміна *region* пропонується в різних значеннях: від великих територіальних утворень (Захід, Схід, Центр) до місцевих економічних територій [1, с. 18]. Зазначену тенденцію доволі успішно підтримує і вітчизняна регіоналістика, розглядаючи регіон як: адміністративну одиницю субнаціонального рівня [2, с. 16]; соціально-економічний простір із специфічною природно-географічною територією [3]; частину агросфери, що отримала організацію під впливом активного урбоцентру [4, с. 10]; господарську територію, що виділяється своїми економіко-географічними особливостями [5, с. 211]; певну територію держави чи групи держав, яка є однорідною за певними критеріями (економічними, демографічними, екологічними, етнічними, соціальними, культурними), що відрізняють її від інших територій [6, с. 398]. Згідно з Конституцією України, регіон – це частина території, яка характеризується комплексом властивих їй природно-кліматичних та інших ознак [7, с. 199].

В цій ситуації визначення регіону як економічної категорії, на наш погляд, слід здійснювати на основі його відповідності вимогам теорії економічних систем, виділивши сукупність системоутворюючих ознак, що, по-перше, ідентифікують регіон як окрему економічну систему, а по-друге, відділяють його від інших, подібних систем. Очевидно, цими системоутворюючими ознаками мають бути: автономність розвитку, специфічність, самоорганізація, наявність самостійних управлінських органів, окремий рівень свідомості та ідентифікації.

Автономність розвитку регіону слід розуміти як можливість продуктувати переважно власні замкнені відтворювальні цикли (виробництво–переробка–реалізація) в рамках наявних на території природних, фінансових та трудових ресурсів.

Самоорганізація – це процес, який виключає зовнішнє керівництво розвитком регіональної економіки і обмежує внутрішнє. Система сама регулює процеси відтворення на основі дії економічних законів розвитку й організовує навколишній економічний простір.

Регіональна свідомість характеризує належність людей до конкретної території як місця проживання, формує уявлення про його самобутність, передбачає відтворення традицій, культурних надбань тощо.

Специфічність регіону полягає в його виробничо-господарській спеціалізації. Наприклад, Донецька область спеціалізується на гірничорудній промисловості, Вінницька – на виробництві і переробці сільськогосподарської продукції, Автономна Республіка Крим – на курортно-рекреаційній діяльності тощо.

Наявність органів управління в регіоні слід розуміти як важливу системоутворюючу складову, що забезпечує ефективну господарську практику з використання наявних матеріальних, фінансових і трудових ресурсів та забезпечення потреб населення адміністративної території.

Очевидно, що відповідність регіону вищевикладеним вимогам дозволяє характеризувати його як окрему економічну систему. В даному випадку під регіоном ми розуміємо область – основну одиницю нинішнього

адміністративно-територіального устрою України. З огляду на зазначене під регіоном слід розуміти самостійно господарюючу економічну систему, чітко обмежену територіальними кордонами, матеріальна, фінансова і трудова діяльність якої визначається існуючими законодавчими актами та управлінськими повноваженнями.

До компетенції регіону, а відповідно, до його статусу відносяться: планування та прогнозування розвитку господарського комплексу, фінансування, кредитування, грошовий обіг, раціональне використання природних і трудових ресурсів. У процесі виробничо-господарської діяльності на території регіону перетинаються інтереси суб'єктів господарювання усіх форм власності, галузей виробництва, власне регіону у формуванні пропорцій розвитку системи, що найбільш повно відповідає потребам населення зазначеної території. Кожний регіон, займаючи своє конкретне місце в господарському комплексі країни, в той же час становить разом з іншими регіонами єдине економічне ціле в рамках спільного національного ринку. Це наводить нас на думку про наявність регіональної структуризації національної економіки. Відомі американські вчені В. Барнз і Л. Ледебур пропонують вирішення регіональних проблем на таких головних засадах [8, с. 11]:

- основними цеглинами національної економіки виступають сьогодні економічні регіони, а не політико-адміністративні території;
- центральним завданням економічної теорії та економічної політики є оптимізація внутрішньої інтеграції та взаємозалежності регіонів;
- територіально-господарські системи не обмежуються політико-адміністративними кордонами, а здатні функціонувати і за її межами;
- системи економічних регіонів є відкритими і пов'язані з іншими національними системами світового господарства.

Наведене твердження є досить важливим, оскільки воно визначає наукове підґрунтя об'єктивно існуючих процесів регіоналізації економіки. Підкреслимо, що новий регіоналізм як напрям суспільного розвитку вимагає паритетного бачення централізації і регіональної децентралізації влади, тобто переносу предметів відання і відповідальності від неактивних центральних органів управління до більш мобільних і місцево орієнтованих регіональних структур. Це, у свою чергу, вимагає зміни ролі розміщення продуктивних сил у системі регіональних досліджень. На передній план висувуються:

- регіональні проблеми в організації господарства, які впливають із структурної перебудови економіки регіону;
- погодження інтересів усіх суб'єктів, господарювання на території в економічній та соціальній сферах;
- необхідність вирішення міжрегіональних проблем розвитку, включаючи освоєння нових територій, раціонального використання водних та інших природних ресурсів, ліквідація економічних криз тощо;
- питання формування і діяльності макрорегіонів на зразок їх функціонування в Євросоюзі;
- проблеми розвитку урбанізованих територій в аспекті стрімкого зростання макроекономічних зон;

- напрями транскордонного і міжкордонного співробітництва регіональних економік в умовах регіоналізації і глобалізації економіки;
- проблеми просторового упорядкування територій при здійсненні адміністративної реформи в Україні.

Таким чином, дослідження генезису сутності та змісту регіону як економічної категорії об'єктивно передбачає концептуальну зміну дослідницьких завдань щодо місця і ролі регіонів у вітчизняній і глобалізованій економіці, розширення діапазону методологічних підходів та інструментарію для характеристики нововиявлених явищ регіонального відтворення, формування нових векторів розвитку регіональних економічних систем в умовах транзитивної економіки.

Література

1. Чужикова В. Конвергенція та дивергенція регіонів України (індикативна модель) // *Економіка України*. – 2005. – № 9. – С. 18–24.
2. “Круглий стол” журналу “Регион”: Проблемы и перспективы // *Регион*. – 1997. – № 4. – С. 16–24.
3. Шилов Т.П. Три подхода к понятию “регион” // *Регион: экономика и социология*. – 1997. – № 4. – С. 42–46.
4. Ковальов О.П. Регіональний розвиток: погляд на сто років вперед // *Регіональні перспективи*. – 2003. – № 7–8. – С. 3–11.
5. Симоненко В.К. Регіони України: проблеми розвитку. – К.: Наукова думка, 1997. – 262 с.
6. Керцман В. Регіон як науковий і правовий термін // *Зб. наук. праць Української академії державного управління при Президентові України / За ред. В.І. Лугового, В.М. Князева*. – К.: Вид-во УАДУ, 2001. – С. 397–401.
7. Хоменець Р.Б. Особливості теоретико-правового визначення поняття “регіон” // *Регіональні перспективи*. – 2001. – № 5–6. – С. 198–200.
8. Барнз В., Ледебур Л. Нові регіональні економіки. – Львів: Літопис, 2003. – 196 с.

УДК 338.43 (477)

В.В. ЛАВРУК

Подільський державний аграрно-технічний університет

ОСНОВИ ДОСЛІДЖЕННЯ ІННОВАЦІЙНОЇ СТРУКТУРИ СІЛЬСЬКОГО ГОСПОДАРСТВА В СИСТЕМІ НАЦІОНАЛЬНОЇ ЕКОНОМІКИ

Структура національного господарства – це сформовані пропорції окремих галузей і територій, виробництв, комплексів із відповідним рівнем господарчих зв'язків між усіма елементами економіки країни. Економіка повинна вивчати домашнє господарство, фірми, підприємства, а також комплексні одиниці: галузі, групи галузей – комплекси, сектори, сфери.

Аналіз функціонування національної ринкової економіки сьогодні базується на техніці системи національних рахунків. Система економічних рахунків є засобом цілісного відображення наукових, технологічних, соціальних і економічних характеристик країни. Вона полягає в розрахунку